

## IV. Departementets bemerkninger

### *1. Innledning*

Møsvatn har et magasininnhold på om lag 2,3 TWh og er det fjerde største kraftverksmagasin i landet regnet etter energiinnhold. Det er gitt tre reguleringskonsesjoner for Møsvatn. Konsesjonene fra 1903 og 1908 er uten tidsbegrensning og omfatter rett til totalt 12,5 m oppdemming og 2 m senkning. Reguleringskonsesjonen som ble gitt 26. mars 1942 og stadfestet ved kgl.res. 16. april 1948, omfatter rett til ytterligere 4 m oppdemming (kote 914,5 – 918,5). Tillatelsen ble gitt for et tidsrom av 60 år. Saken gjelder søknad etter vassdragsreguleringsloven til ny konsesjon for tilleggsregulering for Møsvatn på tilsvarende vilkår som konsesjonen gitt i 1942, men oppdatert med dagens standardvilkår og med endringer i manøvreringsreglementet. ØTB har etter alminnelig praksis tatt ansvar for anleggene og manøvrert etter det reglement og de vilkår som gjaldt frem til konsesjonen formelt utløp og også etter den tid basert på søknad av mars 2002 om midlertidig reguleringstillatelse på uendrede vilkår frem til søknaden ble sluttbehandlet. Med stilltiende samtykke fra departementet grunnet manglende svar, er det dermed intet å laste regulanten.

Søker er Øst-Telemarkens Brukseierforening (ØTB), som består av kraftverkseiere i østre del av Skiensvassdraget. I henhold til nye vedtekter er foreningens medlemmer i dag Skiens Brugseierforening som representant for vannfallene i Skien, Skien Kraftproduksjon AS som eier av Skotfoss, Tinfos A/S som eier av Tinfoss og Sagafossens østre del, Norsk Hydro ASA som eier av Svelgfossfallene og som representant for eierne av Lienfoss, Skagerak Kraft AS som eier av Årlifoss og Grønvollfoss, Hydro Energi AS som eier av Rjukanfallene og Frøystulfoss, Statkraft Energi AS som eier av Mår kraftverk og Tinn Energi Produksjon AS som eier av fallet mellom Mårvatn og Kalhovdfjorden.

Møsvatn er hovedmagasinet i Tinnvassdraget, som har sitt utspring på Hardangervidda, og som er et av delfeltene i Skiensvassdraget. Elven Måna drenerer fra Møsvatn, og hele elvestrekningen ned til Tinnsjøen er utbygd. Da det ble gitt fornyet ervervskonsesjon for kraftstasjonene Moflåt og Mæl i 1999, ble det satt som vilkår at konsesjonæren kunne pålegges å slippe minstevannføring forbi kraftstasjonene Moflåt og Mæl i forbindelse med fornyelse av Møsvatnkonsesjonen, jf departementets bemerkninger i kgl.res. 7. mai 1999. I søknaden er det forslått minstevannføring på strekningen fra dam Dale til Tinnsjøen forbi de to kraftstasjonene.

I tillegg til økt kraftproduksjon og økt andel av vinterkraft bidrar den omsøkte tilleggsreguleringen også til flomdemping i hele vassdraget. Den reduserer flomtapet, og bidrar også generelt til økt kraftproduksjon i nedenforliggende kraftstasjoner. Reguleringen medfører utjevnet vannføring i vassdraget nedenfor Tinnsjøen. NVE karakteriserer imidlertid dette både som en positiv og negativ virkning av reguleringen.

## ***2. NVEs innstilling***

NVE anbefaler at Øst-Telemarkens Brukseierforening får tillatelse etter vassdragsreguleringsloven til den omsøkte tilleggsreguleringen av Møsvatn mellom kote 914,5 og 918,5. Intervallet mellom kote 918 og 918,5 tilrås imidlertid nytt til flomdemping. Det foreslås et nytt manøvreringsreglement og mer miljøtilpassede konsesjonsvilkår som vil redusere ulempene ved reguleringen. Det anbefales fyllingsrestriksjoner for å sikre tilstrekkelig vannstand for båtferdsel og friluftsliv i Møsvatn, og det foreslås minstevannføring i Måna fra dam Mæland og ned til Tinnsjøen. NVE anbefaler tildeling av et næringsfond på totalt 10 mill. kroner til kommunene.

## ***3. Departementets vurdering***

### **3.1 Kunnskapsgrunnlaget**

Kravet til kunnskapsgrunnlaget skal etter naturmangfoldloven stå i et rimelig forhold til sakens karakter og risiko for skade på naturmangfoldet.

I samsvar med naturmangfoldloven § 8 første ledd bygger departementet på følgende kunnskapsgrunnlag:

- Melding med konsekvensutredning
- Søknad av 19.9.2002 fra ØTB.
- NVEs innstilling av 11.9.2008 med høringsuttalelser til søknaden.
- Høringsuttalelser til NVEs innstilling.
- Departementets befaring i Rjukan og ved Møsvatn samt åpent møte i forbindelse med befaringen i september 2009.
- Møter med ØTB og representanter fra de berørte kommunene.
- Fiskerapport utarbeidet av UiO høsten 2011.

Fornyelse av konsesjoner er ikke meldepliktige etter reglene om konsekvensutredninger (kap. VII a) i plan- og bygningsloven (pbl). For å sikre at søknaden ville gi tilstrekkelig beslutningsgrunnlag for konsesjonsmyndighetene, valgte likevel ØTB frivillig å utarbeide en melding etter mønster av reglene i pbl i tråd med anbefaling fra NVE.

### **Nærmere om kunnskapsgrunnlag for fisk i Møsvatn**

Som en del av grunnlaget for konsesjonssøknaden ble det foretatt prøvefiske med bunn garn og flyte garn. De som fisker i Møsvatn har opplevd nedgang i fisket de senere årene, og kommunen mener dette gir grunn til uro for fisket i tiden fremover. Vinje kommune ba i sin høringsuttalelse til innstillingen om at brukseierforeningen gjennomfører nye undersøkelser for å få utredet hvordan reguleringen påvirker fisket. Kravet er opprettholdt i møter avholdt mellom kommunene, konsesjonær og departementet.

Undersøkelsene og prøvefisket ble foretatt i 1996/97, og departementet er enig i at dette utredningsmaterialet nå kan være for gammelt. Ut fra det alminnelige

forvaltningsprinsippet om at en sak skal være tilstrekkelig opplyst, sammenholdt med prinsippet om tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag slik dette kommer til uttrykk i naturmangfoldloven, fant departementet behov for oppdatering av materialet. ØTB ble derfor bedt om å gjennomføre supplerende fiskeundersøkelser i Møsvatn, jf. departementets brev av 18.6.2010. Universitetet i Oslo utførte oppdraget. Rapporten "*Rekrutteringssvikt hos røye i Møsvatn, Telemark. Mulige årsaker*" ble oversendt ØTB i november 2011 og mottatt i departementet mars 2012. Se nærmere omtale av rapporten under Departementets vurdering av virkninger på biologisk mangfold i avsnitt 3.2 nedenfor.

Departementet finner etter dette det samlede kunnskapsgrunnlaget å være i samsvar med det kunnskapsnivå om arters bestandssituasjon, utbredelse av naturtyper og den økologiske tilstand i området som kreves for at vedtak kan fattes.

### 3.2 Virkninger på biologisk mangfold og ferskvannsbiologi

#### 3.2.1 Fisk i Møsvatn

Møsvatn har tre hovedtilløpselver som alle er uregulerte i tillegg til en rekke mindre elver og bekker. Fiskesamfunnet består av ørret, røye og ørekyte. Reguleringene har medført endrede rekrutterings- og levestandarder for fisk.

Prøvefisket viste at *ørreten* vokser jevnt og er i god kondisjon. Som kompensasjonstiltak er det satt ut ørret i Møsvatn siden 1959. Utsatt fisk bidrar imidlertid ikke i vesentlig grad til den naturlige rekrutteringen. Det anses derfor som sannsynlig at dagens utsetting ikke bidrar til økt bestand av fangbar fisk, og det bør derfor vurderes andre tiltak enn utsetting. Departementet bemerker at ansvarlig myndighet (Miljødirektoratet) i medhold av standardvilkår om Naturforvaltning kan pålegge de undersøkelser og tiltak som anses nødvendig for å ivareta de naturlige livsbetingelsene for både fisk og øvrige naturlig forekommende plante- og dyrepopulasjoner.

Prøvefiske i 1996/1997 viste at *røye* synes å være hardt beskattet. Det var ingenting den gang som tydet på dårlig rekruttering hos røye. De som fisker i Møsvatn har derimot opplevd nedgang i fisket de senere årene, og kommunen mener dette gir grunn til uro for fisket i tiden fremover. ØTB har som nevnt gjennomført supplerende fiskeundersøkelser i Møsvatn og departementet sendte rapporten "*Rekrutteringssvikt hos røye i Møsvatn, Telemark. Mulige årsaker*" ut på høring til kommunene.

I uttalelse av 10.5.2012 fra *Tinn kommune* heter det:

"Så langt som det er grunnlag for det må konklusjonene i Åge Brabrand sin rapport innarbeidast i den nye konsesjonen. Utover det må det takast inn vilkår som sikrar vidare utgreiing av desse spørsmåla og ikkje minst må det avsetjast fiskefond som er tilstrekkelege til at alle naudsynte tiltak kan gjennomførast."

*Vinje kommune* sier i sin uttalelse datert 15.5.12:

”Vinje kommune meiner utgreiinga syner at det er nødvendig å krevje tiltak med det same, for ikkje å risikere vidare skader på bestanden. Kommunen meiner OED om mogeleg bør følgje tilrådinga frå konklusjonen i rapporten om å påleggje restriksjonar i ei prøveperiode, for å gje betre grunnlag for endelege konklusjonar. Dersom ein meiner nytteverknaden av forslaget er for usikker, må det med det same setjast i gang andre undersøkingar for å skaffe eit tilfredsstillande materiale til å finne årsaka til endringane i bestanden. [ . . . ] Ettersom ein alt no kan konstatere nedgang i bestanden, med årsakssamanhang til reguleringa, meiner kommunen dette må vurderast som eit førebels tiltak alt no, dersom ein ikkje vil etterkome forslaget frå UiO. [ . . . ]

### **Om utgreiinga**

#### **Hovedkonklusjonane**

[ . . . ]

Utgreiinga får UiO konkluderer for det fyrste med at røyebestanden har endra seg frå 1998 til 2010 ved at lengda på fisken syner ”dramatisk endring” (s 24). Det vert vidare konkludert (same stad) med at

*”Signifikant større fisk er sterk indikasjon på at tettheten er betydelig lavere i 2010 sammenlignet med 1998.”*

[ . . . ]

Med dei funna som er gjort med omsyn til endringar i bestanden, som rapporten omtalar som dramatiske, er det vanskeleg å finne andre forklaringar enn tappemønsteret. Dei vekstendringane som er registrert er også stadfesta av lokale observasjonar. Slik vi forstår rapporten, er det såleis ikkje avgjerande om manøvreringa ikkje har gitt seg utslag i bestanden før 1998. Rapporten slår fast at endring i tappemønsteret er den einaste sannsynnte årsaka til ei dramatisk endring i bestanden.

[ . . . ]”

Kommunen mener det bør fastsettes restriksjoner i en prøveperiode for å kunne samle sikrere materiale om hvilke tiltak som vil virke positivt fremover. Kommunen viser til naturmangfoldlovens krav om hvilke undersøkelser som bør gjøres før det kan tillates tiltak som har slik innvirkning på naturmangfoldet. Kommunen finner at utredningen fra UiO gir nok kunnskap om den innvirkning tappemønsteret har på røya til å kreve tiltak og at det bør innføres en prøveperiode på fem år hvor vannet ikke kan tappes under kote 910 før 1. mars. Dersom endring av tappemønsteret blir for økonomisk tyngende for regulanten, mener kommunen det må iverksettes strakstiltak med lokalt klekkeri og utsetting av røyeyngel.

ØTB avviser at det på bakgrunn av denne undersøkelsen er grunnlag for å innføre en manøvreringsrestriksjon på Møsvatn for å avbøte en nedgang i røyebestanden, jf. brev 9. mars 2012. En restriksjon på manøvreringen slik rapporten foreslår, vil i følge ØTBs

beregninger gi et restmagasin på om lag 100 mill. m<sup>3</sup>, som ikke kan benyttes. Dette representerer en produksjon i de nedenforliggende kraftverk på om lag 200 GWh. Det anser ØTB som helt uakseptabelt, uansett årsaksforhold. Etter ØTBs oppfatning synes imidlertid undersøkelsen og drøftingene i rapporten å bekrefte opplysningene fra lokalt hold om rekrutteringssvikt av røye i Møsvatn de siste årene. Undersøkelsen kan derfor danne et godt grunnlag for å utarbeide et program for nærmere undersøkelser av enkelte forhold som blir drøftet i rapporten.

Departementet bemerker at fiskerapporten viser at det har funnet sted endringer i tettheten av røye. Departementet legger derfor til grunn at det foretas videre undersøkelser for å finne årsaken til rekrutteringssvikten og at nødvendige avbøtende tiltak iverksettes. Departementet mener denne undersøkelsen ikke gir grunnlag for å kunne trekke klare konklusjoner med hensyn til årsak til rekrutteringssvikt, og til på nåværende tidspunkt å kunne foreslå faktiske tiltak. Dersom en restriksjon på manøvreringen slik det foreslås i rapporten representerer en tapt produksjon på om lag 200 GWh, har departementet ikke den nødvendige dokumentasjon som skal til for å kunne tilrå manøvreringsrestriksjoner av et slikt omfang nå.

Vinje kommune ønsker at det iverksettes strakstiltak med lokalt klekkeri og utsetting av røyeengel. NVE anbefaler imidlertid ikke vilkår om bygging av klekkeri og settefiskanlegg. Departementet viser til den hjemmel Miljødirektoratet har til å kunne pålegge de undersøkelser og tiltak som anses nødvendige for at de stedeagne fiskestammene opprettholder naturlig reproduksjon og at de naturlige livsbetingelsene for fisk forringes minst mulig og ved tiltak styrke den naturlige rekruttering av fiskestammene, jf. standardvilkåret om naturforvaltning. Departementet er imidlertid enig med NVE i at vilkår om bygging av klekkeri og settefiskanlegg nå ikke er på sin plass.

Departementet finner at den undersøkelsen som er utført av UiO kan danne et godt grunnlag for å utarbeide et program for nærmere undersøkelser, blant annet av de forhold som drøftes i rapporten. Et slikt program må imidlertid fastsettes i samråd med ansvarlig fiskeforvaltningsmyndighet og kan ikke pålegges nå. Departementet ber derfor fiskeforvaltningen følge opp videre arbeid i medhold av vilkåret om naturforvaltning, og i nær dialog med regulanten fremskaffe et bedre faglig grunnlag for den fremtidige fiskeforvaltningen i Møsvatn. Avbøtende tiltak som fastsettes, må stå i rimelig forhold til tap av kraftproduksjon.

### 3.2.2 Fugl

Områdets betydning som hekkelokalitet for direkte vanntilknyttede arter som lomer, ender og vadefugler synes å være liten. Dette skyldes sannsynligvis reguleringen som gir strandsoner hvor alt finstoff er vasket vekk. I beskyttede viker og elveutløp med mer vegetasjon hekker enkelte vanntilknyttede arter – krikkan, sandlo og vipe. Området har verdi som næringsområde for storlom, laksand og siland. For gressender og dykkender har området liten betydning. Møsvatn kan ha betydning for fiskespisende fugler og enkelte arter av vadefugl som benytter reguleringssonen som

beiteområde og hekking. For disse artene kan for tidlig oppfylling av magasinet på forsommeren være uheldig.

### 3.2.3 Flora og vegetasjon

Det er registrert 23 vegetasjonstyper ved Møsvatn. Nøysom vegetasjon dominerer, men også vegetasjon som krever næringsrikt jordsmonn er til stede.

Erosjonsprosessen har visse negative konsekvenser for flora og vegetasjon. De negative konsekvensene av tilleggsreguleringen av Møsvatn er for flora og vegetasjon særlig knyttet til erosjonsskadene i områdene ved HRV. Gjennomførte undersøkelser identifiserer ikke forekomst av spesielt sjeldne eller sårbare arter.

### 3.2.4 Villrein

Hele nedbørfeltet til Møsvatn, med unntak av randsonen helt ned til vannet, regnes som leveområde for villrein. Reguleringen av Møsvatn har foregått i så lang tid at det er vanskelig å si noe sikkert om hvordan reguleringen kan ha påvirket forholdene for villreinen. Reguleringen antas derimot ikke å ha hatt særlig innvirkning for selve villreintrekket.

### 3.2.5 Fisk, fugl, flora og fauna i Månavassdraget

Naturgeografisk kan en skille Månavassdraget i to helt forskjellige høydelag, en nedre del fra Tinnsjøen til Rjukanfossen og en øvre del fra Rjukanfossen til Møsvatn. Dette gir direkte utslag i faunasammensetningen.

Bare bever og mink kan sies å ha direkte tilknytning til vassdraget. Bever er påvist både i nedre og øvre del av vassdraget. Månavassdraget er relativt fattig på våtmarksfugler, både med hensyn til artssammensetning og tetthet. Det skyldes dels naturgitte forhold, men vil nok også kunne tilskrives virkninger av reguleringen. Totalt ble det registrert 58 arter under feltarbeidet i hekkesesongen i Månavassdraget, hvorav 18 arter direkte eller indirekte betraktes som "vanntilknyttet". Ingen arter står på rødlista over truede arter.

Betraktes Måna under ett, er det vegetasjonsgruppen elveør-pionervegetasjon – dvs. urte- og grasør og elveorkratt, som i beskjedne grad har etablert seg i elveleiet. Verken disse vegetasjonstypene eller øvrige registrerte arter langs elva regnes som sårbare eller truede.

Reguleringene av Møsvatn og de mange utbyggingene av kraftverkene nedover i vassdraget har hatt stor innvirkning på fiskebestanden i Måna. Den eneste arten i Måna av betydning har vært ørreten, og dens levetilstand er betydelig endret. I tillegg til redusert vannføring i elva har dambyggingene begrenset fiskens oppgangsmuligheter til dam Dale. Tinnsjøen har en stamme av storørret som tidligere hadde Måna som viktigste gyteelv. Utbyggingen av dammer og avledning av all vannføring bortsett fra lokalt tilsig, har redusert Måna som gyteelv for ørretstammen. I tilknytning til søknaden om ny konsesjon er det gjennomført omfattende fiskeribiologiske undersøkelser av bestandsstruktur og tetthet i Måna. Slipp av minstevannføring i Måna vil være et viktig tiltak for å bedre levetilstandene for fisk, da særlig i nederste del av vassdraget.

En fortsatt tilleggsregulering av Møsvatn synes å ha relativt begrensede negative effekter på biologisk mangfold. Departementet slutter seg til NVEs vurderinger og finner ikke hensynet til negativ påvirkning av botaniske arter eller dyreliv avgjørende for konsesjonsvurderingen. Dersom konsesjon gis, forutsettes visse begrensninger og iverksettelse av avbøtende tiltak, se nærmere nedenfor.

### 3.3 Nedbørfelt og verneområder

Innenfor nedbørfeltet ligger 7 verneområder som er opprettet ut fra ulike verneinteresser. Seks av dem ligger i umiddelbar nærhet eller grenser nær opp til Møsvatn. Området er innfallsport til Hardangervidda nasjonalpark.

#### 3.3.1 Virkninger av reguleringen

Det meste av reguleringssonen rundt Møsvatn er tørrlagt i perioden april og mai, herunder de øverste 4 meterne av reguleringsintervallet som omfattes av denne søknaden. Reguleringen av Møsvatn, inkludert tilleggsreguleringen, har medført betydelig erosjon i reguleringssonen. Erosjon i strandsonen forekommer rundt hele Møsvatn. Noen av de største rasskråningene er flere hundre meter lange og opp mot 30 meter høye og er derfor godt synlige. Erosjonsproblemene genereres særlig om høsten når det er mye vann i magasinet og bølgeaktivitet av sterk vind. Snøen blir vanligvis liggende til midten av mai og isen til begynnelsen av juni, og dette bidrar til å dempe de negative visuelle effektene av reguleringen. Fra begynnelsen av juni og frem til vannstanden kommer opp til kote 915-916 er de negative visuelle virkningene størst. Omfanget av friluftslivsaktiviteter som utøves er mindre i direkte tilknytning til Møsvatn enn de omkringliggende områder. Skiturer og isfiske på Møsvatn er de største aktivitetene. Det er de fastboende som primært opplever de negative effektene av reguleringen, siden disse i hovedsak gjør seg gjeldende i mai og juni, da ennå få turister besøker området.

Moloene som er bygget for å bedre havneforholdene for de fastboende strekker seg fra strandsonen og et godt stykke ut i vannet, og er godt synlige. De fremstår som noe ruvende fremmedelementer i landskapet ved lav vannstand. Moloene er tiltak som har vært ønsket, og som har vært nødvendige for de fastboende, og er ikke vurdert endret.

#### 3.3.2 Senking av vannstanden av hensyn til erosjon

ØTB har utført en rekke tiltak for å redusere erosjonsproblemene, bl.a. stabilisering av rasskråninger, forbygninger og etablering av vegetasjon. Tiltakene synes å ha gitt tilfredsstillende resultater der de har vært gjennomført, men nye skader oppstår ved stor erosjonsaktivitet.

NVE mener erosjonsproblemene i Møsvatn er et betydelig problem som medfører skader på landskap, eiendom og landbruksareal og som også truer verdifulle kulturminner. Basert på det kunnskaps- og bildematerialet som foreligger og befarung i området, er departementet enig i dette. Erosjonen har spesielt stor innvirkning på landskapsbildet der den fører til undergraving av morenerygger med utrasing. NVE

mener erosjonen i Møsvatn medfører så omfattende negative konsekvenser at det bør iverksettes tiltak. Flere høringsinstanser mener HRV må senkes for å forebygge videre erosjonsskader.

Erosjonsproblemene oppstår særlig om høsten når det er mye vann i magasinet og det er stor bølgeaktivitet på grunn av vind. Det mest aktuelle tiltaket vil være å senke vannstanden noe for å redusere erosjonsaktiviteten i perioder med stor bølgeaktivitet. Vassdraget er preget av flommer. Reguleringsmagasinet har stor flomdempende effekt og særlig de øverste 4 meterne. En halv meter senkning vil utgjøre et produksjonstap på om lag 4,8 GWh, men i flomperioder vil vannstanden i magasinet kunne stige opp til HRV og redusere det reelle produksjonstapet.

NVE anbefaler at dagens HRV på kote 918,5 opprettholdes, men at øverste 0,5 m skal nyttes som flomdemningsmagasin. Dette vil redusere risikoen for flomskader i vassdraget nedstrøms magasinet samtidig som erosjonsproblemene reduseres. I flomsituasjoner og etter at flommen har kulminert, skal vannstanden så raskt som mulig senkes til HRV – 0,5 m. Vassdragets naturlige flomvannføring nedenfor magasinet skal så vidt mulig ikke økes.

Departementet finner at dette er en fleksibel og god ordning som heller ikke fører til noe avgjørende tap av produksjon, og slutter seg til NVEs vurdering. I tillegg bør det vurderes å gjennomføre ytterligere tiltak for å stabilisere utsatte strandområder for erosjon. Slike tiltak kan pålegges av NVE i medhold av vilkårenes post 10 (Erosjon, terskler mv.).

### 3.3.3 Oppfylling av magasinet om sommeren

Oppfylling av Møsvatn tidlig på sommeren, når snø og is smelter i mai/juni, vil være positivt for landskapsbildet og gjøre det lettere for de fastboende å sette ut båtene på vannet. Det er fra de fastboende og reiselivsnæringen fremmet et ønske om en vannstand på minimum 914-915 moh. i sommersesongen. Ved kote 915-916 får strandsonen tilnærmet naturlig preg.

Møsvatn-området er et viktig område for friluftsliv/reiseliv og det bør legges vekt på tilstrekkelig høy vannstand for å redusere de negative virkningene av reguleringen på landskap og opplevelsesverdier. Hensynet til båtferdsel og tilkomsten ned til vannspeilet er også viktig å ivareta. NVE mener at kravet fra Vinje kommune om at *alt tilsig etter 1. mai* skal nyttes til oppfylling av magasinet til kote 914 vil gi en tilfredsstillende løsning for brukerinteressene. Departementet slutter seg til NVEs forslag.

Departementet bemerker at ved en eventuell ekstrem flomsituasjon, er det regulantens ansvar å søke å unngå at det oppstår fare for mennesker, miljø eller eiendom. Dersom regulanten ser behov for å fravike reglementet, skal NVE kontaktes så snart som mulig. Det kan også gis dispensasjon til å fravike reglementet ved andre ekstreme vær-situasjoner.

### 3.3.4 Forholdet nedover Månavassdraget

Månavassdraget fra Møsvatn til Tinnsjøen dekker en strekning på om lag 30 km. Hele strekningen er sterkt influert av reguleringen. Månavassdraget er et sentralt landskapselement og tørrleggingen av Måna med Rjukanfossen er det som sterkest har endret landskapet etter kraftutbyggingene. Hydro har utført en rekke miljøforbedrende tiltak, da særlig på sentrumsnære strekninger.

Departementet mener det må legges vekt på gjennomføring av avbøtende tiltak knyttet til de negative konsekvenser for landskap og friluftsliv ved fornyelse av konsesjonen. Slipp av minstevannføring på enkelte strekninger vil være det mest aktuelle tiltaket.

### 3.4 Kulturminner

Det er gjennomført kulturminneregistreringer i området. Det er gjort en verdiklassifisering av kulturminnene som er funnet og en vurdering av graden av konflikt i forhold til reguleringen. Undersøkelsesplikten etter kulturminneloven § 9 er derfor ivaretatt.

Utvasking av reguleringssonen og erosjonsskader like over HRV skader kulturminnene, og en senking av HRV med 0,5 – 1,0 meter er den beste måten å sikre kulturminnene.

At øverste halvmeter opp til HRV kun nyttes til flomdemping vil bidra til å redusere erosjonsproblemene og dermed også redusere skadeomfanget på de automatisk fredete kulturminnene. Departementet finner at negative konsekvenser for kulturminner i større grad kan avbøtes med de tiltak som tilrås.

### 3.5 Næringsinteresser, jord- og skogbruksressurser

Møsstrand med tradisjonelt landbruk er marginalt som livsgrunnlag i jordbrukssammenheng. Reguleringen har ført til behov for store omstillinger i jordbruket. Erosjon har gitt tap av jordbruksarealer og transportmuligheter har lagt sine begrensninger for de fast bosatte. Det er fra lokalt hold fremmet krav knyttet til landbruk og annen næringsvirksomhet rundt Møsvatn, herunder finansiering av prosjekter for å øke utnyttelsen av fiskeressursene. I likhet med NVE mener departementet at krav om næringsrettede tiltak må finansieres gjennom et eventuelt næringsfond tildelt kommunene, se nærmere om drøftelsen av næringsfond nedenfor. Departementet bemerker at NVE har fremmet forslag om at det innbetales et årlig beløp til kommunene for opphjør av fisk/vilt/friluftsliv, se nærmere om departementets vurdering av dette forslaget nedenfor.

For å ivareta bosetting og landbruket rundt Møsvatn forutsettes at nødvendige avbøtende tiltak iverksettes - herunder ytterligere tiltak for å stabilisere utsatte strandområder for erosjon og tidlig magasinoppfylling.

### 3.6 Prinsippet om økosystemtilnærming og samlet belastning

Naturmangfoldloven § 10 fastsetter prinsippet om økosystemtilnærming og samlet belastning. I vurderingen av samlet belastning skal det både tas hensyn til allerede eksisterende inngrep og forventede framtidige inngrep.

Møsvatnreguleringen utnyttes og har avgjørende betydning for alle 11 nedenforliggende kraftverk; herunder Hydros 5 kraftverk mellom Møsvatn og Tinnsjøen (Frøystul, Vemork, Såheim, Moflåt og Mæl).

Hele det berørte området ved Møsvatn er i Vinje kommuneplans arealdel avmerket Landbruks,- natur- og friluftsområde. I området kan det gis tillatelse til gjennomføring av landbrukstiltak, spredd fast bosetning og hyttebygging i medhold av lister. Felles for LNF-området er at tiltak ikke må være i konflikt med sterke sektorinteresser knyttet til landbruk, naturvern, kulturvern og friluftsliv. Behovet for nye driftshytter i landbruks- og utmarksnæring skal dokumenteres. I arealplanen er listet opp 17 bruk ved Møsvatn med angivelse av antall nye hytter som tillates bygget. I kommuneplanen for Tinn er området omkring Møsvatn også regulert til LNF-område. Tinn kommune rår over store utmarksressurser, og det oppleves et økende press på disse med hensyn til kommersiell utnyttelse til rekreasjon og fritidsbruk. Store deler av kommunen er leveområder for villrein og andre verneområder som legger sterke føringer for utnyttelsen av utmarksressursene og inngrep skal i størst mulig grad samles i egnede områder.

Prinsippet om økosystemtilnærming i naturmangfoldloven § 10 innebærer at behovet for minstevannføring må vurderes og vektlegges. Ulempene som i dag følger av redusert vannføring i Måna, vil bli noe mindre ved fastsettelse av minstevannføringer for enkelte strekninger. I konsesjonen for nye Frøystul kraftverk er de øvre strekningene av Måna fra Møsvatn ned til Skarfosdammen pålagt en minstevannføring på 1 m<sup>3</sup>/s om sommeren (1. mai – 15. september). Vannslipp på øvrige strekninger er nærmere omtalt under departementets merknader til manøvreringsreglementet.

Saken gjelder videreføring av en eksisterende regulering hvor virkningene av reguleringen allerede har inntruffet. Det foreslåtte manøvreringsreglementet vil bidra til å *redusere* en del av de negative virkningene ved at det tas hensyn til forebygging av flom og erosjon, samt at det kan settes krav om tidligere oppfylling av magasinet.

Departementet legger til grunn at kravene til vurdering av samlet belastning etter naturmangfoldloven § 10 er oppfylt.

### 3.7 Konklusjon

Olje- og energidepartementet viser til at det er søkt om tillatelse til videreføring av en bestående regulering. Det må dermed vurderes om fortsatt regulering innebærer en samfunnsmessig forsvarlig bruk av vannressursene, og som samtidig kan forsvares ut fra prinsippet om å ta tilbørlig hensyn til blant annet biologisk mangfold. I den vurderingen som må foretas, skal hensynet til kraftforsyningssikkerhet og fornybar

energi avveies mot negative virkninger for biologisk mangfold, herunder for enkelte naturtyper og arter.

Etter departementets vurdering foreligger et tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag til å fatte vedtak i saken. Naturmangfoldloven §§ 9 til 12 er vurdert og hensyntatt i departementets behandling av søknaden.

Departementet har kommet til at de negative konsekvenser for natur, landskap og miljø er akseptable vurdert mot verdien av kraftproduksjonen som denne fortsatte tilleggsreguleringen av Møsvatn medfører. Departementet legger vesentlig vekt på at inngrepene har eksistert over lang tid og at naturen og omgivelsene i stor grad har tilpasset seg forholdene. Departementet legger også vekt på at avbøtende tiltak vil redusere de negative konsekvensene for natur og miljø i vesentlig grad.

Etter en helhetsvurdering er Olje- og energidepartementet kommet til at fordelene ved en fortsatt tilleggsregulering i Møsvatn er større enn ulempene for allmenne og private interesser, herunder vurdering av skade- og nyttevirksomheter av samfunnsmessig betydning. Departementet tilrår at Øst-Telemarkens Brukseierforening gis tillatelse etter vassdragsreguleringsloven § 8 til å fortsette tilleggsreguleringen med de samme reguleringshøyder i magasinet, men med de innskrenkninger sammenholdt med gjeldende tillatelse som følger av tilrådingen nedenfor.

Departementet har foretatt en vurdering av kravene i vannforskriften (15.12.2006 nr 1446) § 5 om miljømål for kunstige og sterkt modifiserte vannforekomster. Gjennomførbare tiltak som vil kunne redusere skadene eller ulempene ved de allerede eksisterende reguleringene, er vurdert. Det er satt vilkår i konsesjonen som anses egnet for å avbøte en negativ utvikling i vannforekomstene – slipp av minstevannføring og hjemmel for å kunne pålegge ulike miljøtiltak. OED anser at forskriften § 5 er iaktatt under henvisning til de vilkår som er lagt til grunn for konsesjonen.

#### ***4. Departementets merknader til vilkårene***

##### *Til Post 1 Konsesjonstid og revisjon av vilkårene* Hjemfallsspørsmål og konsesjonstid

Konsesjonen for tilleggsreguleringen av Møsvatn gikk ut i 1992. Etter vilkårenes post 1 har staten rett til å kreve avstått uten vederlag reguleringsanlegget med tilliggende grunn og rettigheter. Staten har ikke eierskap til vannfall eller kraftverk i vassdraget og NVE anbefaler at staten ikke benytter sin hjemfallsrett.

Departementet påpeker at det ikke skjer noe automatisk hjemfall ved konsesjoner etter vassdragsreguleringsloven § 10 nr. 4, som gir staten en rett til å kreve reguleringsrettighetene avstått ved utløpet av konsesjonsperioden uten godtgjørelse.

Staten må derfor beslutte om hjemfall skal inntre eller ei. Lignende betraktninger ble blant annet lagt til grunn i St. prp. nr. 101 (1989-90) om hjemfall til staten av private vannfalleieres andel i reguleringen av Bygdin, i St. prp. nr. 64 (1991-92) om nye reguleringskonsesjoner i Arendalsvassdraget, i St. prp. nr. 24 (1993-94) om nye reguleringskonsesjoner i Haldenvassdraget og i St. prp. nr. 69 (1997-98) om ny konsesjon for regulering av Osensjøen. Stortinget har aldri hatt merknader til departementets lovforståelse på dette punkt.

Vassdragsreguleringslovens forutsetter at det ikke skal tas ut noen økonomisk gevinst av selve reguleringsanlegget ut over den verdi anlegget har for fallutnyttelsen. Staten har ingen rettigheter i Telemarksvassdraget som medfører at reguleringsanlegget kan utnyttes. For staten vil derfor en overtagelse av tilleggsreguleringen ikke ha noen reell verdi. Stortinget har tidligere frafalt hjemfallsretten for alle reguleringer av denne kategori. I St. prp. nr. 93 (1979-80) om Bægnassdraget ble det slått fast at staten i alminnelighet ikke bør drive reguleringer i et vassdrag hvor staten ikke eier ett eller flere fall av noen betydning som kan ta reguleringen i bruk. Det vises også til samtlige proposisjoner nevnt ovenfor i tillegg til St. prp. nr. 59 (1993-94) om Randsfjorden og St. prp. nr. 27 (1997-98) om Mårvassdraget.

Departementet tilrår på dette grunnlag at staten ikke gjør hjemfall gjeldende for tilleggsreguleringen i Møsvatn. Ettersom denne praksis allerede er slått fast av Stortinget seks ganger de siste 20 år av forrige århundre, har det derfor ingen mening å fremlegge enda en proposisjon for Stortinget for avgjørelse av dette spørsmålet.

Øst-Telemarken Brukseierforening er i hovedsak privateid. Da oppfylles ikke vilkårene i vassdragsreguleringsloven § 10 nr. 2 første ledd om 2/3 offentlig eierskap slik den lød før ny lov 26.9.2008 nr. 78. Hovedregelen i dag er at reguleringskonsesjoner gis på ubegrenset tid uansett eierskap (eiernøytrale), jf. § 10 nr. 1, se omtale i Ot.prp. nr. 61 (2007-2008). Dette tilsier at konsesjonen bør kunne gis på ubegrenset tid.

Fall og regulering hører normalt sammen, og lovens prinsipp er at reguleringene eller andeler i disse følger vannfallet, også ved hjemfall, jf. også vassdragsreguleringsloven § 10 nr. 7. I Ot.prp. nr. 61 s 52 annen spalte heter det;

*”Departementet foreslår at vassdragsreguleringsloven gjøres eiernøytral, men åpner for at konsesjonen kan tidsbegrenses. Hovedregelen skal være at konsesjoner gis på ubestemt tid. Spørsmål om hjemfall for nye reguleringskonsesjoner foreslås håndtert ved at reguleringsanleggene følger vannfallene ved hjemfall, jf. forslaget til endringer i gjeldende § 10 nr. 7. I disse tilfellene skal også nye konsesjoner tidsbegrenses og gis med vilkår om hjemfall i tråd med § 10 nr. 4.”*

Moflåt og Mæl kraftverker ble kjøpt tilbake av Hydro etter foregrepet hjemfall, og konsesjon for erverv ble meddelt for 50 år med hjemfallsvilkår i 2049. Det er tilsvarende hjemfallsvilkår på halvparten av Frøystul (2044). De private eierne vil

imidlertid ha muligheten til å selge til offentlige eiere eller omorganisere til en struktur som oppfyller kravet om offentlig eierskap, slik at hjemfall ikke skjer. For det tilfellet at hjemfall av kraftverkene likevel skulle bli aktuelt, finner departementet at konsesjonen må tidsbegrenses for de andeler av reguleringen tilhørende kraftverkene med hjemfallsvilkår, dvs. Moflåt, Mæl og 50 % av Frøystul.

Vilkårene kan tas opp til alminnelig revisjon etter 30 år, jf. vassdragsreguleringsloven § 10 nr. 3.

#### *Til Post 2 Konsesjonsavgifter og næringsfond*

##### Kraftgrunnlag

Kommunene mener at beregningsgrunnlaget for konsesjonsavgifter og –kraft må endres.

NVE foreslår at konsesjonsavgifter bare skal regnes ut med grunnlag i innvunnet kraft fra reguleringen mellom kote 914,5 og 918,5 og ikke mellom kote 900.0 og 914,5. Kommunene mener vassdragsreguleringsloven gir rom for et påslag for kraftgrunnlaget ved utregning av konsesjonsavgift slik at det kan tas hensyn til at innvunnet kraft fra en tilleggsregulering, målt i naturhesterkrefter, blir svært liten når det fra før eksisterer et stort magasin. Det hevdes fra kommunenes side at den økonomiske verdien av tilleggsreguleringen er vesentlig større enn inntektene den ekstra kraftproduksjonen gir. Kommunene mener hele magasinet skal være med i beregningsgrunnlaget.

Kommunene mener for øvrig at vassdragsreguleringsloven § 11 nr 1 tredje ledd annet punktum kan komme til anvendelse og har på dette grunnlag beregnet frem et kraftgrunnlag på 219 000 nt.hk.

Departementet er inneforstått med at vassdragsreguleringsloven, jf. § 11 nr 1 tredje ledd annet punktum åpner for å kunne ta hensyn til hele reguleringen ved beregning av kraftgrunnlaget.

Møsvatn I (regulering med 10 m, kgl.res. 1903/-04) er en tidsubegrenset konsesjon uten vilkår. Møsvatn II (tilleggsregulering med 2,5 m, kgl.res. 1908) er som nevnt også tidsubegrenset konsesjon, men konsesjonen fastsatte vilkår om årlige avgifter til staten og Rauland kommune (nå Vinje). Begge avgifter ble engangsinnløst i 1946. I 1908 er denne tilleggsregulering forutsatt å gi "13 750 hk. på turbinakselen, eller i rundt tal 12 500 elektriske hestekrefter." over fallet i Rjukan på 550 m. At avgifter for denne reguleringen er innløst, innebærer at kraftgrunnlaget ikke skal tas med i beregningen av kraftgrunnlaget i denne fornyelsessaken. Når det gjelder kraftgrunnlaget for den første reguleringen har departementet ikke kjennskap til tidligere fornyelsessaker hvor denne bestemmelsen i reguleringsloven § 11 nr 1 tredje ledd annet punktum har vært benyttet. Departementet finner ikke særskilt grunnlag i Møsvatnreguleringen for å fravike gjeldende praksis for alle tidligere saker om fornyelse. Departementet slutter seg til NVEs beregnede kraftgrunnlag på om lag 50.000 nt.hk.

### Konsesjonsavgifter

Tinn kommune påberoper seg avgifter etter maksimumsbeløp. Vinje kommune mener avgiftene må settes høyere enn maksimum etter forskriftene. Det vises til at tilleggsreguleringen medfører om lag 20 % av totalt neddemt areal og at tilleggsreguleringen har ført til større skader og ulemper for natur og miljø enn de første reguleringene.

NVE foreslår samme avgiftssatser som var gjeldende ved konsesjonens utløp i 2002.

Departementet viser til at reguleringen representerer et betydelig inngrep som gir negative virkninger både ved magasinet og nedover hele vassdraget. Anleggene er nedskrevet og representerer en stor samfunnsøkonomisk verdi. På denne bakgrunn, og i tråd med alminnelig praksis ved fornyelsessaker, finner departementet det rimelig å fastsette konsesjonsavgiftene høyere enn det som er vanlig for nye utbygginger (kr 24,-). Maksimalsatsen etter forskriften er kr. 30,-

Vinje kommune viser til stortingsproposisjonen som lå til grunn for konsesjonen i 1948, og mener denne tilsier en høyere konsesjonsavgift enn foreslått av NVE. Satsene i de eldre konsesjonene har vært justert opp gjennom mange år, men det er stor variasjon i satsene. Satsene for Møsvatn kan betegnes som "midt på treet" hvis en sammenligner med andre eldre konsesjoner. De høyeste kommunesatsene ligger på 50-60 kr, for eksempel Osensjøen kr 49,35, Aursunden kr 35,43, Øyeren kr 32,08 og Tessevatn kr 52,31. Satsene oppjusteres etter konsumprisindeksen når ny konsesjon blir gitt og deretter hvert femte år. NVEs forslag, med gjeldende indeksregulerte sats for Møsvatn på kr 38,02 (pr. 1.1.2014) vil være på linje med maksimalsatsen ved nye utbygginger. Tilsvarende er satsen til stat kr 9,49 pr. 1.1.14. Departementet finner ikke grunn for å fastsette noen høyere avgiftssats enn dette og slutter seg til NVEs forslag.

### Krav om næringsfond

#### *NVEs innstilling*

Ved vurderingen av om næringsfond bør opprettes og størrelsen av dette, mener NVE det bør tas utgangspunkt i tidligere sammenlignbare saker som gjelder fornyelse av konsesjoner. NVE anbefaler at størrelsen på næringsfondet vurderes ut fra verdiskapning og miljøkonsekvenser som følge av inngrepet, og at det foretas en skjønnsmessig utmåling basert på vurderingen av fordeler og ulemper. Rammen for næringsfondet beregnes ut fra den delen av reguleringen som skal fornyes, og de underliggende tidsubegrensede konsesjonene skal ikke telle med når det gjelder verdiskapningen.

Med hensyn til miljøulemper av reguleringen i Møsvatn, mener imidlertid NVE at det vil være rimelig å tillegge de *samlede* virkningene av reguleringene en viss vekt. Reguleringen av Møsvatn påvirker et relativt stort geografisk område med betydelige naturkvaliteter – et område som også fungerer som innfallsport til nasjonalparken på Hardangervidda. I tillegg blir fast bosetting og landbruket rundt Møsvatn negativt

påvirket av reguleringen, og verdien som friluft- og reiselivsområde reduseres på grunn av inngrep og sår i landskapet og lav vannstand på forsommeren. Det må på den annen side tas hensyn til at saken gjelder videreføring av en eksisterende regulering hvor virkningene av reguleringen allerede har inntruffet, og at natur og omgivelser i stor grad har tilpasset seg endringene. Det vises også til nye vilkår i det foreslåtte manøvreringsreglementet som vil redusere en del av de negative virkningene for ulike brukerinteresser. NVE har ut fra dette innstilt på næringsfond i størrelsesorden 9 mill. kroner til Vinje kommune og 1 mill. kroner til Tinn kommune.

#### *Kommunenes krav*

*Vinje kommune* mener NVE har utøvd for snevert skjønn når fondet er foreslått etter en skjematisk utregning av kraftøkningen, og at NVE i for liten grad har tatt hensyn til de faktiske ulempene og skadevirkningene som følge av reguleringen. Videre peker kommunen på at det er gjort feil i den faktiske utregningen av hva kraftøkningen og dermed fondet skulle være, basert på en sammenlikning med andre reguleringskonsesjoner. Kommunen mener at utgangspunktet for vurderingen av konsesjonsvilkårene er at konsesjonen ikke gis på ny. Uten ny konsesjon ville det bli frigitt areal, etablerte skader på grunn av isgang og erosjon ville bli helt andre og det kunne vært mulig å bygge veg til de vegløse brukene langs vannet.

Kommunen vektlegger at Møsstrand-samfunnet er unikt og at andre reguleringer ikke berører tilsvarende bosetting og miljø så tett ved et magasin og at skader på natur og miljø her er helt annerledes enn andre saker NVE har sammenliknet med. Det vises spesielt til at magasinet er den eneste transportvegen for de bofaste rundt vatnet og at dette legger helt spesielle rammer for levevilkår og næring. Vinje kommune mener det er praksis for at kommunene skal kompenseres for at de har fått for lite igjen for verdiskaping fra tidligere konsesjoner og at reguleringen er ensidig negativ for kommunen. Kravet fra Vinje kommune er 85 mill. kroner.

*Tinn kommune* oppfatter NVEs innstilling på 1 mill. kroner som sterkt provoserende og står fast på kravet om 60 mill. kroner i næringsfond. Kommunen begrunner bl.a. kravet som vederlag for manglende minstevassføringer. Når næringsfondet deles i samsvar med areal av reguleringsmagasinet blir ikke forholdene nedstrøms tatt hensyn til, og ulempene med reguleringen for befolkningen langs vassdraget kompenseres derfor ikke godt nok. Kommunen mener at størrelsen på næringsfondet skal reflektere den verdiskapingen av norsk vannkraft som kan ventes de kommende år, og at disse verdiene vil øke vesentlig. Kommunen understreker at det ikke er noe i hinder for å ta hensyn til de konsesjonsfrie delene av reguleringen av Møsvatn i beregningen. Det er svært lite igjen av den direkte nyttevirkningen av kraftproduksjonen for Rjukan og Tinn-bygdene i og med det gamle industrisamfunnet ikke lenger eksisterer. Kraften vil ved ny konsesjonsperiode bli ført ut av kommunen uten lokal verdiskaping. Alternativt til næringsfond mener kommunen at en vesentlig større del av den innvunne kraften for tilleggsreguleringen kan brukes til å rette opp miljøskader i Måna.

#### *Departementets vurdering*

Departementet bemerker at reguleringen av Møsvatn har medført negative konsekvenser for flere brukerinteresser – jordbruk, friluftsliv, jakt og fiske og reiseliv. Inngrepene i naturen er imidlertid foretatt for svært mange år siden og med de skadene reguleringen da har medført. Det vises til departementets tidligere vurderinger av disse spørsmål i henholdsvis saken om fornyet reguleringskonsesjon av Osensjøen, Samnanger og for Tesse.

I likhet med NVE mener departementet at størrelsen på næringsfondet må utmåles skjønnsmessig og vurderes ut fra verdiskapning og miljøkonsekvenser som følge av tiltaket. Det er vanskelig å knytte størrelsen på et næringsfond til verdiskapningen basert på naturhestekrefter til fornyelse. Andelen i verdiskapning må inngå som én av flere skjønnsmessig vurderte hovedkriterier, der summen fastsettes etter en totalvurdering. Slike kriterier er verdiskapningen/størrelse på kraftproduksjon, ulemper/virkning på næringsgrunnlaget, sammenligning med andre saker og øvrige vilkår som fastsettes.

Antall naturhestekrefter gir en indikasjon på den potensielle verdiskapningen. NVE har gjort en sammenligning med 8 andre saker hvor det er gitt næringsfond og mener at Tesse, Osensjøen og Samnanger er de mest sammenlignbare, da kraftgrunnlaget her er i samme størrelse. Vinje kommune påpeker at det for Tesse og Osensjøen er benyttet for høyt kraftgrunnlag og at forholdstallet mellom næringsfond og nat.hk derfor blir betydelig høyere i disse sakene enn først lagt til grunn. Møsvatns kraftgrunnlag på 50.000 nat.hk bør etter kommunens syn gi grunnlag for adskillig høyere næringsfond enn det NVE foreslår. NVE bekrefter, jf. brev av 19.4.10, at de har benyttet for høyt kraftgrunnlag for Tesse og Osensjøen, da hele reguleringen i disse to sakene er lagt til grunn. NVE har korrigert tallene og mener at den mest sammenlignbare saken ut fra størrelse er Samnanger med et beregnet kraftgrunnlag på 52 592 nat.hk. Her ble tildelt et næringsfond på 166,- kr pr. nat.hk (2007-prisnivå). Det foreslåtte næringsfondet i forbindelse med fornyet regulering av Møsvatn tilsvarer 200,- kr. pr. nat.hk. Det er store variasjoner når det gjelder forholdet mellom næringsfond og kraftgrunnlag i de ulike reguleringssakene, men det vil gjerne bli noe høyere fondsavsetninger i "små" saker sett i forhold til kraftgrunnlaget, slik som f.eks Tesse (366 kr) og Osensjøen (724,- kr).

Erosjon i Møsvatn er et problem som etter departementets mening bør forsøkes løst ved fastsettelse av konsesjonsvilkår fremfor utbetaling i form av næringsfond, jf. også departementets vurdering av dette i Tessesaken. I denne saken tilrås en faktisk reduksjon av HRV og en slik endring må også tas hensyn til i totalvurderingen av utmålingen av næringsfondet. Konsesjonæren har allerede utført betydelige avbøtende tiltak både når det gjelder erosjonssikring og tilrettelegging for transport (moloer). Departementet tilrår også tidlig oppfylling av magasinet om sommeren for å tilfredsstille viktige brukerinteresser. Departementet bemerker at vilkår i det foreslåtte manøvreringsreglementet som vil redusere en del av de negative virkningene for miljø og ulike brukerinteresser, må få innvirkning på næringsfondets størrelse.

Departementet viser til at virkningene av reguleringen i stor grad oppleves som negative fra kommunenes side. Departementet mener det vil være rimelig å tillegge de samlede virkningene av reguleringene en viss vekt da det er vanskelig å skille klart mellom hva som skyldes de ulike reguleringene/konsesjonene. Departementet mener at kommunene i noen større grad bør kompenseres for at den verdiskaping som har funnet sted også hensett til at det nå er gått 12 år siden utløpet av tilleggskonsesjonen. Den verdiskaping kraftproduksjonen vil utgjøre fremover, bør likeledes få en viss innflytelse på størrelsen på de næringsfond som tildeles kommunene i fornyelse av tilleggsreguleringen.

Etter en samlet vurdering finner departementet at det er solid grunnlag for å øke størrelsen på næringsfondet til kommunene sammenlignet med NVEs forslag. Departementet tilrår at Vinje og Tinn kommuner tildeles næringsfond pålydende henholdsvis 25 mill. kroner og 5 mill. kroner.

*Til Post 6 Godkjenning av planer, landskapsmessige forhold, tilsyn m.v.*

Reguleringsanlegget er utført og standardvilkåret er tilpasset dette. Vilkåret vil dekke kontroll og tilsyn med drift og vedlikehold av reguleringsanleggene.

*Til Post 7 Naturforvaltning*

NVE viser til at det er lang praksis for å gi fond til støtte for fisk, vilt og friluftsliv i reguleringssaker og foreslår et årlig tilskudd på kr. 80.000,- til Vinje kommune og kr. 20.000,- til Tinn kommune for tiltak til slike formål. DN (nå Miljødirektoratet) har foreslått en årlig utbetaling på minst kr. 100.000,- hver for kommunene.

Departementet er enig i at det er grunnlag for å pålegge konsesjonæren et slikt årlig tilskudd til kommunene, og slutter seg til NVEs forslag. Beløpene skal justeres etter de tidsintervaller som loven til enhver tid bestemmer. Beløpene er fastsatt under hensyn til den tid som er medgått siden NVEs forslag forelå. De årlige tilskuddene fastsettes til 90 000 kroner for Vinje og 25 000 kroner til Tinn.

*Til Post 8 Automatisk fredede kulturminner*

Departementet viser til at en fornyelse av en reguleringskonsesjon ikke medfører nye inngrep og konsekvenser, og at vilkår og kostnader til kulturminnerelaterte undersøkelser, registreringer og eventuelle utgravninger må ses i sammenheng med dette.

Det fastsettes vilkår om innbetaling av sektoravgift for automatisk fredede kulturminner i vassdrag med fornyede konsesjoner i tråd med gjeldende retningslinjer. For den fornyede konsesjonen betaler konsesjonæren inn et engangsbeløp på **13 683,- kr** (2014-kroneverdi) per GWh magasinkapasitet til kulturminnevern i vassdrag. Det korrekte energiinnhold er av NVE bekreftet å være på 609 GWh. Beløpet skal dekke alle kulturminnerelaterte undersøkelser, registreringer, utgravninger og sikringer. Innbetalingen skal øremerkes finansiering av statlige utgifter knyttet til kulturminnetiltak i vassdrag. Departementet bemerker at beløpene skal justeres etter konsumprisindeks på tidspunktet for innkreving av

sektoravgiften. Kostnadene ved allerede gjennomførte kulturminneundersøkelser i tilknytning Møsvatn skal komme til fratrekk i sektoravgiften som skal innbetales.

#### *Til post 9 Forurensning*

Som følge av mulige virkninger for forurensningsforholdene i vassdraget under driftsfasen, formuleres standardvilkåret for forurensning i tråd med gjeldende standardtekst. Ansvarlig myndighet etter denne post er fylkesmannen.

Departementet slutter seg for øvrig til NVEs forslag til vilkår.

### ***5. Departementets merknader til manøvreringsreglementet***

Det fastsettes et manøvreringsreglement i overenstemmelse med vedlagt forslag, jf. vilkårenes post 11.

#### *Reguleringen*

Dagens HRV på kote 918,5 opprettholdes, men av hensyn til erosjonproblemene skal vannstanden normalt holdes en halv meter lavere. Øverste halve meter skal nyttes som flomdempningsmagasin.

For å ivareta hensyn til landskap og brukerinteresser, skal alt tilsig etter 1. mai gå til oppfylling av magasinet til kote 914. For å sikre stabil islegging av Møsvatn, skal det heller ikke tappes under denne kote før 1. desember.

#### *Minstevannføring*

Ved fastsettelse av minstevannføring fra Møsvatn og ned til Tinnsjøen mener NVE det i hovedsak må tas hensyn til estetikk/opplevelsesverdi og biologisk mangfold/fisk. Estetikk og opplevelsesverdi har størst betydning fra Rjukan (inntak Såheim kraftverk) og ned til Tinnsjøen. En minstevannføring vil også dempe forurensning på strekningen mellom Mæland og Dale. For fisk, fiske og biologisk mangfold er den nederste strekningen (fra dam Dale til Tinnsjøen) den viktigste.

På grunnlag av fotoillustrasjoner av ulike vannføringer mener NVE at virkningen av ulike vannføringer varierer mellom øvre og nedre strekning. Det bør slippes tilstrekkelig vann på begge strekningene for å ta hensyn til biologisk mangfold og fisk og for å ivareta elvas funksjon som landskapselement og rekreasjonsområde. Vannslippet bør være høyere om sommeren når området har størst betydning i rekreasjons- og reiselivssammenheng.

#### *Strekningen dam Mæland - dam Dale*

Det er inngått en avtale med Tinn kommune om at det i perioden 15. april – 15. november slippes en minstevannføring på strekningen dam Mæland – dam Dale på 0,5 m<sup>3</sup>/s. Det er fremlagt en fotodokumentasjon som viser at de utvalgte lokalitetene ved påslipp av 0,5 m<sup>3</sup>/s får et betydelig vanndekket areal og at arealet ikke øker i samme grad ved større vannføringer. NVE bemerker imidlertid at det ved fastsetting av minstevannføring for denne strekningen også må tas hensyn til vannkvaliteten.

Modellsimuleringer viser en betydelig forbedring av vannkvaliteten ved påslipp av 1 m<sup>3</sup>/s fra dam Mæland. NVE anbefaler 1,5 m<sup>3</sup>/s i tiden 1. april – 30. september og 1,0 m<sup>3</sup>/s i vinterhalvåret.

Bygging av terskler vil bidra til større vannspeil og være positivt av hensyn til estetikk og friluftslivsinteresser. Ut fra innkomne høringsuttalelser ba departementet NVE vurdere om terskelutbygging og andre tiltak som allerede er gjennomført i Måna kan tilsi endringer i de foreslåtte vannslippinger på denne strekningen. NVE viser imidlertid til at elvestrekningen er utsatt for diffuse forurensningstilførsler som kan gi uønsket algevekst og periodevis høye konsentrasjoner av bakterier. En etablering av terskler vil medføre økt oppholdstid på vannet og trolig økt vanntemperatur, som igjen vil kunne forårsake økt begroing og flere bakterier. Det er derfor viktig at det slippes nok vann som sørger for god gjennomstrømning og tilstrekkelig fortynning av utslippene.

Etter departementets mening ivaretar NVEs forslag en balansert avveining mellom kraftproduksjonsinteressene og hensyn som skal ivaretas knyttet til miljø, landskap, vannkvalitet, rekreasjon og friluftsliv. Departementet slutter seg derfor til NVEs forslag om 1,5 m<sup>3</sup>/s i april – september og 1,0 m<sup>3</sup>/s resten av året.

#### *Strekningen dam Dale – Tinnsjøen*

På den nedre strekningen av Månavassdraget må fiskeinteressene tillegges særlig vekt. Modellsimuleringer som er gjennomført, viser at økte sommervannføringer gir betydelig gevinst for habitatforholdene til ørreten. Sommerhabitat for ørret synes å være viktigere enn vinterhabitat, og det vil trolig være tilstrekkelig med en relativt lav vannføring på strekningen vinterstid. Vannføringen må imidlertid være tilstrekkelig høy til å ivareta biologisk mangfold og for å unngå at elva bunnfryser i kalde perioder.

ØTB har foreslått at det slippes inntil 4,0 m<sup>3</sup>/s i tiden 1. juni – 15. oktober og inntil 1,5 m<sup>3</sup>/s resten av året på denne strekningen. ØTB foreslår at det igangsettes et forsøksprogram over 5 år hvor de ulike fagmiljøer engasjeres. Fylkesmannen har i høringsuttalelse til søknaden bemerket at sikring av gyte- og oppvekstmuligheter er spesielt viktig. Hovedgytingen ser ut for å foregå i slutten av oktober. Det er kartlagt potensielle gyteområder i Måna, men noen betydelig oppgang av storørret har man kun ved større vannføringer. Den delen av undersøkelsene i Månaprosjektet som gjaldt storørreten i Tinnsjøen, var ikke særlig vellykket, da det ikke ble fanget tilstrekkelig antall stor fisk. Fylkesmannen viser til at det er en rekke spørsmål som bør avklares før endelig minstevannføring fastsettes på denne strekningen. Fylkesmannen støtter derfor forslaget om en prøveperiode for minstevannføring og tiltak på denne strekningen,

NVE mener at det ikke er behov for slik prøveperiode, da det foreligger god nok dokumentasjon for å kunne fastsette minstevannføring for hele elvestrekningen. NVE foreslår 3 m<sup>3</sup>/s på våren, 5 m<sup>3</sup>/s på sommeren, 3 m<sup>3</sup>/s i september og 1,5 m<sup>3</sup>/s i vinterhalvåret ut mars måned. NVE viser til at dersom det slippes for mye vann på

høsten, kan fisk lokkes opp i elva for å gyte på plasser som på vinteren får tilført for lite vann, slik at gyteplassene tørrelegges.

Departementet har i likhet med NVE kommet til at dokumentasjonen som foreligger er god nok til å fastsette minstevannføringer også for denne strekningen. Dersom det skulle være spørsmål som enda ikke er avklart fullt ut, viser departementet til standardvilkårene som forplikter konsesjonæren etter nærmere bestemmelser av Miljødirektoratet til bl.a. å sørge for at fiskens vandringsmuligheter i vassdraget opprettholdes.

En minstevannføring fra Møsvatn og ned til Tinnsjøen slik Olje- og energidepartementet tilrår, vil gi et årlig produksjonstap på om lag 12 GWh for vassdraget som helhet. Moflåt kraftverk produserer i overkant av 170 GWh, og her er årlig produksjonstap estimert til 4,1 GWh. Mæl kraftverk produserer om lag 235 GWh og produksjonstapet vil bli 8,2 GWh. Det vil bli også noe produksjonstap i Mår kraftverk, men en liten økning i kraftverkene Vemork og Såheim.

## Olje- og energidepartementet

### Tilråd:

I medhold av lov om vassdragsreguleringer 14. desember 1917 nr. 17 § 10 nr. 4 kreves ikke anleggene for tilleggsreguleringen avstått til staten.

I medhold av lov om vassdragsreguleringer 14. desember 1917 nr. 17 § 8 gis Øst-Telemarkens Brukseierforening fornyet tillatelse for tilleggsregulering av Møsvatn. Tillatelsen gis på de vilkår som følger vedlagt Olje- og energidepartementets foredrag av 13. februar 2015.

Det fastsettes manøvreringsreglement for regulering av Møsvatn i samsvar med forslag vedlagt Olje- og energidepartementets foredrag av 13. februar 2015.

## Vedlegg:

# **Manøvreringsreglement for regulering av Møsvatn i Vinje og Tinn kommuner, Telemark fylke**

(erstatte reglement gitt ved kgl.res. av 16. april 1948)

## 1. Reguleringer

| Magasin       | Naturlig<br>vannst.<br>kote | Reg.grenser  |               | Oppd.<br>m | Senkn.<br>m | Reg.<br>høyde<br>m |
|---------------|-----------------------------|--------------|---------------|------------|-------------|--------------------|
|               |                             | Øvre<br>kote | Nedre<br>kote |            |             |                    |
| Møsvatn ..... | 902,0                       | 918,5        | 900,0         | 16,5       | 2,0         | 18,5               |

Høydene refererer seg til SKs høydesystem (NN 1954).

Den samlede reguleringen av Møsvatn er 18,5 m. Gjeldende tillatelse omfatter reguleringen mellom kote 914,5 og 918,5.

Reguleringsgrensene skal markeres med faste og tydelige vannstandsmerker som det offentlige godkjenner.

## 2.

Fra 1. mai skal alt tilløp, bortsett fra nødvendig tapping for å holde pålagt minstevannføring i Måna, nyttes til å fylle opp magasinet til kote 914. En vannmengde tilsvarende gjenværende magasin i Møsvatn pr. 1. mai kan likevel tappes i fyllingsperioden. Etter oppfylling til kote 914 må magasinet ikke tappes under denne kote før 1. desember.

NVE kan dispensere fra tappebegrensningene dersom det ansees nødvendig i en anstrengt kraftsituasjon.

Vannstanden i magasinet skal normalt ikke overstige kote 918. Reguleringsintervallet mellom kote 918 og 918,5 skal nyttes til flomdemping med formål å redusere skadeflommer i vassdraget nedstrøms magasinet og med henblikk på at HRV (kote 918,5) ikke overskrides.

Ved manøvreringen av magasinet skal det legges vekt på å forebygge erosjonsskader i strandsonen.

I flomsituasjoner hvor vannstanden i magasinet tillates å stige over kote 918, skal det tappes full driftsvannføring til nedenforliggende kraftverk (maksimal slukeevne i kraftverkene skal utnyttes). Etter at flommen har kulminert, skal vannstanden på samme måte så raskt som mulig senkes til HRV -0,5 m (kote 918).

For øvrig skal all tapping skje under hensyntagen til at vassdragets naturlige flomvannføring nedenfor magasinet så vidt mulig ikke økes.

Tappingen skal foregå så jevnt som mulig og med det formål for øye at magasinet er nedtappet ved vårflommens begynnelse, men tilpasset tilsigsforholdene.

Konsesjonæren plikter i denne forbindelse å prognosere flommer ved bruk av prognose- og simuleringsmodeller på basis av data innsamlet i henhold til pkt. 4 og foreta forhåndstapping av magasinene. NVE varsles når det ventes kritiske flomsituasjoner.

## 3.

Følgende minstevannføringer gjelder i Måna på strekningene dam Mæland til dam Dale, og fra dam Dale til Tinnsjøen:

### **Slipp av minstevannføring fra dam Mæland:**

1,5 m<sup>3</sup> i tiden 1. april – 30. september,

1,0 m<sup>3</sup> i tiden 1. oktober – 31. mars.

### **Slipp av minstevannføring fra dam Dale:**

3 m<sup>3</sup> i tiden 1. april – 31. mai,

5 m<sup>3</sup> i tiden 1. juni – 31. august,

3 m<sup>3</sup> i tiden 1. september – 30. september,

1,5 m<sup>3</sup> i tiden 1. oktober – 31. mars.

## 4.

Det skal påses at flomløp og tappeløp ikke hindres av is eller lignende og at reguleringsanleggene til enhver tid er i god stand. Det føres protokoll over manøvreringen og avleste vannstander. Dersom det forlanges, skal også nedbørmengder, temperaturer, snødybde m.v. observeres og noteres. NVE kan forlange å få tilsendt utskrift av protokollen som regulanten plikter å oppbevare for hele reguleringstiden.

## 5.

Viser det seg at manøvreringen etter dette reglementet medfører skadelige virkninger av omfang for allmenne interesser, kan Kongen uten erstatning til konsesjonæren, men med plikt for denne til å erstatte mulige skadevirkninger for tredjemann, fastsette de endringer i reglementet som finnes nødvendige.

Forandringer i reglementet kan bare foretas av Kongen etter at de interesserte har hatt anledning til å uttale seg.

Mulig tvist om forståelsen av dette reglementet avgjøres av Olje- og energidepartementet.

**Vilkår for tillatelse for  
Øst-Telemarkens Brukseierforening  
til å foreta regulering av Møsvatn**

## 1

## (Konsesjonstid)

Konsesjonen gis på ubegrenset tid med unntak for de andeler av reguleringen tilhørende kraftverkene med fastsatte hjemfallsvilkår (Moflåt, Mæl og 50 % av Frøystul).

Vilkårene for konsesjonen kan tas opp til alminnelig revisjon etter 30 år. Hvis vilkårene blir revidert, har konsesjonæren adgang til å frasi seg konsesjon innen 3 måneder etter at han har fått underretning om de reviderte vilkår, jf. vassdrags-reguleringsloven § 10 nr 3 første ledd.

Konsesjonen kan ikke overdras.

De utførte reguleringsanlegg eller andeler i dem kan ikke avhendes, pantsettes eller gjøres til gjenstand for arrest eller utlegg uten i forbindelse med vannfall i samme vassdrag nedenfor anleggene.

Anleggene må ikke nedlegges uten statsmyndighetenes samtykke.

## 2

## (Konsesjonsavgifter og næringsfond)

For den øking av vannkraften som innvinnes ved reguleringen for eiere av vannfall eller bruk i vassdraget skal disse betale følgende årlige

avgifter: Til staten kr 9,49 pr. nat.hk. Til konsesjonsavgiftsfondet i de fylkes-, herreds- og bykommuner som Kongen bestemmer kr 38,02 pr. nat.hk. (avgiftssats pr. 1.1.14)

Fastsettelsen av avgiftene tas opp til ny vurdering etter tidsintervaller som loven til enhver tid bestemmer.

Økingen av vannkraften skal beregnes på grunnlag av den øking av vannføringen som reguleringen antas å ville medføre utover den vannføring som har kunnet påregnes år om annet i 350 dager av året.

Ved beregningen av økingen forutsettes det at magasinet utnyttes på en sådan måte at vannføringen i lavvannsperioden blir så jevn som mulig. Hva som i hvert enkelt tilfelle skal regnes som innvunnet øking av vannkraften avgjøres med bindende virkning av Olje- og energidepartementet.

Plikten til å betale avgiftene inntreffer etter hvert som den innvunne vannkraft tas i bruk. Avgiften er tvangsgrunnlag for utlegg, jf. tvangsfullbyrdsloven kap. 7.

Etter forfall påløper rente som fastsatt i medhold av lov av 17. desember 1976 nr. 100 om renter ved forsinket betaling m.m. § 3, første ledd.

Når konsesjon er gitt, plikter konsesjonæren å innbetale i alt **kr. 30 mill.** til kommunene, fordelt med **kr. 25 mill.** til Vinje kommune og **kr. 5 mill.** til Tinn kommune, som avsettes til næringsfond for kommunene.

Konsesjonsavgiftsmidler og næringsfond danner ett og samme fond særskilt for hver kommune som etter nærmere bestemmelse av kommunestyret skal anvendes til fremme av næringslivet i kommunen. Vedtekter for fondet skal godkjennes av fylkesmannen.

## 3

## (Kontroll med betaling av avgift m.v.)

Nærmere bestemmelse om betaling av avgifter etter post 2 og kontroll med vannforbruket og avgivelse av kraft, jf. post 18 kan med bindende virkning fastsettes av Olje- og energidepartementet.

## 4

## (Erstatning til etterlatte)

Hvis noen av arbeiderne eller funksjonærene omkommer ved arbeidsulykke i anleggstiden, kan konsesjonæren etter nærmere bestemmelse av Olje- og energidepartementet pålegges å sikre eventuelle etterlatte en øyeblikkelig erstatning.

## 5

## (Konsesjonærens ansvar ved anlegg/drift m.v.)

Konsesjonæren plikter å påse at han selv, hans kontraktører og andre som har med anleggsarbeidet og kraftverksdriften å gjøre, unngår ødeleggelse av naturforekomster, landskapsområder, fornminner m.v., når dette er ønskelig av vitenskapelige eller historiske grunner eller på grunn av områdenes naturskjønnhet eller egenart. Dersom slike ødeleggelser ikke kan unngås, skal vedkommende myndighet underrettes i god tid på forhånd.

## 6

## (Godkjenning av planer, landskapsmessige forhold, tilsyn m.v.)

Eksisterende reguleringsanlegg skal til enhver tid holdes i fullt driftsmessig stand.

Reguleringen og reguleringsanlegget er underlagt NVEs tekniske tilsyn samt godkjenning for så vidt angår landskapsmessige forhold. NVE kan i denne forbindelse gi de pålegg som finnes nødvendig, samt gjennomføre eventuelle manglende tiltak av denne art som er vanlige ved nye reguleringer.

Utgiftene som er forbundet med dette dekkes av konsesjonæren.

## 7 (Naturforvaltning)

### I

Konsesjonæren plikter etter nærmere bestemmelse av Miljødirektoratet

- a. å sørge for at forholdene i Møsvatn er slik at de stedege fiskestammene i størst mulig grad opprettholder naturlig reproduksjon og produksjon og at de naturlige livsbetingelsene for fisk og øvrige naturlig forekommende plante- og dyrepopulasjoner forringes minst mulig,
- b. å styrke den naturlige rekruttering av fiskestammene ved tiltak (for eksempel bygging og drift av klekkeri, utsetting av yngel og/eller smolt, biotopjusterende tiltak etc.)
- c. å sørge for at fiskens vandringsmuligheter i vassdraget opprettholdes
- d. å sørge for at fiskemulighetene i størst mulig grad opprettholdes.

### II

Konsesjonæren plikter etter nærmere bestemmelse av Miljødirektoratet å sørge for at forholdene for plante- og dyrelivet i området som direkte eller indirekte berøres av reguleringen forringes minst mulig og om nødvendig utføre kompenserende tiltak.

### III

Konsesjonæren plikter etter nærmere bestemmelse av vedkommende myndighet å sørge for at friluftslivets bruks- og opplevelsesverdier i området som berøres direkte eller indirekte av anleggsarbeid og regulering tas vare på i størst mulig grad. Om nødvendig må det utføres kompenserende tiltak og tilretteleggingstiltak.

### IV

Konsesjonæren plikter etter nærmere bestemmelse av Miljødirektoratet å bekoste naturvitenskapelige undersøkelser samt friluftslivsundersøkelser i de områdene som berøres av reguleringen. Dette kan være arkiveringsundersøkelser. Konsesjonæren kan også tilpliktes å delta i fellesfinansiering av større undersøkelser som omfatter områdene som direkte eller indirekte berøres av reguleringen.

### V

Fra og med det år konsesjon er gitt, plikter konsesjonæren å innbetale et årlig beløp til Vinje kommune på **kr. 90 000,-** og til Tinn kommune på **kr. 25 000,-** for opphjør av fisk/vilt/friluftsliv. Beløpet skal justeres etter de tidsintervaller som loven til enhver tid bestemmer.

Beløpet til fisk/vilt skal nyttes etter nærmere bestemmelse av kommunestyret. Med hensyn til tiltak som kommer friluftslivet til gode, skal beløpet nyttes etter nærmere bestemmelse gitt av vedkommende myndighet.

### VI

Konsesjonæren kan bli pålagt å dekke utgiftene til ekstra oppsyn, herunder jakt- og fiskeoppsyn i anleggstiden.

### VII

Alle utgifter forbundet med kontroll og tilsyn med overholdelsen av ovenstående vilkår eller pålegg gitt med hjemmel i disse vilkår, dekkes av konsesjonæren.

## 8 (Automatisk fredete kulturminner)

Når fornyet konsesjon er gitt, skal konsesjonæren innbetale en engangsavgift på kr. 13.683,- (2014-tall) per GWh magasinkapasitet til kulturminnevern i vassdrag. Kostnader for tidligere gjennomførte kulturminneundersøkelser som er dekket av konsesjonshaver skal komme til fratrekk.

Det innbetalte beløpet skal dekke utgifter til registreringer, undersøkelser, utgravinger, konservering og sikringstiltak, og omfatter alle automatisk fredete arkeologiske kulturminner innenfor området som berøres av reguleringen.

Arkeologiske arbeider skal foretas i den tiden magasinene likevel er nedtappet eller når vannstanden av andre årsaker er lav. Konsesjonæren må varsle Telemark fylkeskommune i god tid før en nedtapping av magasinene, eller dersom det av andre årsaker er lav vannstand i magasinene slik at arkeologisk arbeid kan gjennomføres.

Konsesjonæren skal ved fysiske tiltak i vann og på land, som for eksempel tiltak for å forebygge eller reparere erosjonsskader m.v., i god tid på forhånd få undersøkt om tiltaket berører automatisk fredete kulturminner etter kulturminneloven § 9.

Viser det seg først mens arbeidet er i gang at tiltaket kan virke inn på automatisk fredete kulturminner, skal melding sendes kulturminneforvaltningen og arbeidet stanses, jf kulturminneloven § 8, 2. ledd.

## 9

(Forurensning m.v.)

Konsesjonæren plikter etter Fylkesmannens nærmere bestemmelse:

- å utføre eller bekoste tiltak som i forbindelse med reguleringen er påkrevet av hensyn til forurensningsforholdene i vassdraget.
- å bekoste helt eller delvis oppfølgingsundersøkelser i berørte vassdragsavsnitt.

## 10

(Erosjon, terskler m.v.)

Dersom inngrepene forårsaker erosjonsskader, fare for ras eller oversvømmelse, eller øker sannsynligheten for at slike skader vil inntreffe, kan NVE pålegge konsesjonæren å bekoste sikringsarbeider eller delta med en del av utgiftene forbundet med dette. Arbeidene skal påbegynnes straks detaljene er fastlagt og må gjennomføres så snart som mulig.

Terskelpålegget vil bygge på en samlet plan som ivaretar både private og allmenne interesser i vassdraget. Utarbeidelse av pålegget samt tilsyn med utførelse og senere vedlikehold er tillagt NVE. Utgiftene forbundet med tilsynet dekkes av konsesjonæren.

## 11

(Manøvreringsreglement m.v.)

Vannslippingen skal foregå overensstemmende med et manøvreringsreglement som Kongen på forhånd fastsetter.

Viser det seg at slippingen etter dette reglement medfører skadelige virkninger av omfang for allmenne interesser, kan Kongen uten erstatning til konsesjonæren, men med plikt for denne til å erstatte mulige skadevirkninger for tredjemann, fastsette de endringer i reglementet som finnes nødvendige.

Dersom vannslippingen foregår i strid med reglementet, kan den økonomiske fordel som konsesjonæren har som direkte følge av den ureglementerte manøvrering, inndras til fordel for statskassen med tillegg av 100 prosent. Produksjonsfordelen beregnes av NVE på grunnlag av den faktiske kWh-pris som er oppnådd for den produserte kraft. Eventuelle skader for allmenne interesser som reglementsbruddet har medført kan pålegges undersøkt og kompensert etter NVEs bestemmelse. Dersom reglementsbruddet ikke har medført noen økonomisk fordel for konsesjonæren, svares mulkt i henhold til bestemmelsen i post 19.

## 12

(Hydrologiske observasjoner, kart m.v.)

Konsesjonæren skal etter nærmere bestemmelse av Olje- og energidepartementet utføre de hydrologiske observasjoner som er nødvendige for å ivareta det offentlige interesser og stille det innvunne materiale til disposisjon for det offentlige.

De tillatte reguleringsgrenser markeres ved faste og tydelige vannstandsmerker som det offentlige godkjenner.

Kopier av alle karter som konsesjonæren måtte la oppta i anledning av anleggene, skal sendes Statens kartverk med opplysning om hvordan målingene er utført.

## 13

(Militære foranstaltninger)

Ved reguleringsanleggene skal det tillates truffet militære foranstaltninger for sprengning i krigstilfelle uten at konsesjonæren har krav på godtgjørelse eller erstatning for de herav følgende ulemper eller innskrenkninger med hensyn til anleggene eller deres benyttelse. Konsesjonæren må uten godtgjørelse finne seg i den bruk av anleggene som skjer i krigsøyemed.

## 14

(Konsesjonskraft)

Konsesjonæren skal avstå til kommuner og fylkeskommuner som kraftanlegget ligger i, inntil 10 % av den for hvert vannfall innvunne øking av vannkraften, beregnet etter reglene i vassdragsreguleringsloven § 11 nr 1, jf § 2 tredje ledd. Avståelse og fordeling avgjøres av Olje- og energidepartementet med grunnlag i kommunenes behov til den alminnelige elektrisitetsforsyning.

Staten forbeholdes rett til inntil 5 % av kraftøkningen, beregnet som i første ledd.

Olje- og energidepartementet bestemmer hvordan kraften skal avstås og beregner effekt og energi.

Kraften tas ut i kraftstasjonens apparatanlegg for utgående ledninger eller fra konsesjonærens ledninger med leveringssikkerhet som fastkraft og brukstid ned til 5000 timer årlig. Konsesjonæren kan ikke sette seg imot at kraften tas ut fra andres ledninger og plikter i så fall å stille kraften til rådighet. Kostnadene ved omforming og overføring av kraften ved uttak andre steder enn i kraftstasjonens apparatanlegg for utgående ledninger, betales av den som tar ut kraften.

Konsesjonæren har rett til å forlange et varsel av 1 år for hver gang kraft uttas. Samtidig som uttak varsles, kan forlanges oppgitt den brukstid som ønskes benyttet og brukstidens fordeling over året. Tvist om fordelingen avgjøres av Olje- og energidepartementet. Oppsigelse av konsesjonskraft kan skje med 2 års varsel.

Prisen på kraften, referert kraftstasjonens apparatanlegg for utgående ledninger, fastsettes hvert år av Olje- og energidepartementet basert på gjennomsnittlig selvkost for et representativt antall vannkraftverk i hele landet.

Unnlater konsesjonæren å levere kraft som er betinget i denne post uten at vis major, streik eller lockout hindrer leveransen, plikter han etter Olje- og energidepartementets bestemmelse å betale til statskassen en mulkt som for hver kWh som urettelig ikke er levert, svarer til den pris pr. kWh som hvert år fastsettes av Olje- og energidepartementet, med et påslag av 100 %. Det offentlige skal være berettiget til etter Olje- og energidepartementets bestemmelse å overta driften av kraftverkene for eierens regning og risiko, dersom dette blir nødvendig for å levere den betingede kraften.

Vedtak om avståelse og fordeling av kraft kan tas opp til ny prøvelse etter 20 år fra vedtakets dato.

#### 15

(Ferdsel m.v.)

Konsesjonæren plikter å erstatte utgifter til vedlikehold og istandsettelse av offentlige veger, bruer og kaier, hvis disse utgifter blir særlig øket ved eventuelle fremtidige anleggsarbeider. I tvilstilfelle avgjøres spørsmålet om hvorvidt vilkårene for refusjonsplikten er til stede, samt erstatningens størrelse ved skjønn på konsesjonærens bekostning. Veger, bruer og kaier som konsesjonæren bygger, skal kunne benyttes av allmennheten, med mindre Olje- og energidepartementet treffer annen bestemmelse.

#### 16

(Luftovermetning)

Konsesjonæren plikter i samråd med NVE å utforme anlegget slik at mulighetene for luftovermetning i magasiner, åpne vannveger og i avløp til elv, vann eller sjø blir minst mulig. Skulle det likevel vise seg ved anleggets senere drift at luftovermetning forekommer i skadelig omfang, kan konsesjonæren etter nærmere bestemmelse av Olje- og energidepartementet bli pålagt å bekoste tiltak for å forhindre eller redusere problemene, herunder forsøk med hel eller delvis avstengning av anlegget for å lokalisere årsaken.

#### 17

(Merking av usikker is)

De partier av isen på vann og inntaksmagasiner som mister bæreevnen på grunn av reguleringene og overføringene må merkes eller sikres etter nærmere anvisning av NVE.

#### 18

(Etterundersøkelser)

Konsesjonæren kan pålegges å utføre og bekoste etterundersøkelser av reguleringens virkninger for berørte interesser. Undersøkelserapportene med tilhørende materiale skal stilles til rådighet for det offentlige. Olje- og energidepartementet kan treffe nærmere bestemmelser om hvilke undersøkelser som skal foretas og hvem som skal utføre dem.

#### 19

(Kontroll med overholdelsen av vilkårene)

Konsesjonæren underkaster seg de bestemmelser som til enhver tid måtte bli truffet av Olje- og energidepartementet til kontroll med overholdelsen av de oppstilte vilkår.

Utgiftene med kontrollen erstattes det offentlige av konsesjonæren etter nærmere regler som fastsettes av Olje- og energidepartementet.

Ved overtredelse av de fastsatte bestemmelser gitt i loven eller i medhold av loven plikter konsesjonæren etter krav fra Olje- og energidepartementet å bringe forholdene i lovlig orden. Krav kan ikke fremsettes senere enn 20 år etter utløpet av det kalenderår da arbeidet ble fullført eller tiltaket trådte i virksomhet.

Gjentatte eller fortsatte overtredelser av postene 2, 11, 14 og 19 første og annet ledd kan medføre at konsesjonen trekkes tilbake i samsvar med bestemmelsene i vassdragsreguleringsloven § 12, post 21.

For overtredelse av de i loven eller i medhold av loven fastsatte bestemmelser, eller vilkår satt for konsesjon eller vedtak i medhold av loven, kan NVE treffe vedtak om tvangsmulkt. Tvangsmulkten kan fastsettes som en løpende mulkt eller som et engangsbetrag. Tvangsmulkten tilfaller statskassen og er tvangsgrunnlag for utlegg.

Overskrides konsesjonen eller konsesjonsvilkårene eller pålegg fastsatt med hjemmel i vassdragsreguleringsloven, kan det ilegges overtredelsesgebyr eller straff med bøter eller fengsel inntil tre måneder, jf. vassdragsreguleringsloven §§ 24 og 25.

## 20

### (Tinglysing)

Konsesjonen skal tinglyses i de rettskretser hvor anleggene ligger. Olje- og energidepartementet kan bestemme at et utdrag av konsesjonen skal tinglyses som heftelse på de eiendommer eller bruk i vassdraget for hvilke reguleringene kan medføre forpliktelser.